

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Ενότητα 4: ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Α' Αισχύλος (68Θ200)

ΙΚέτιδες: Ο Χορός στο προσκήνιο

Αικατερίνη (Καίτη) Διαμαντάκου

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Θεατρικών Σπουδών

ΙΚΕΤΙΑΔΕΣ

Εικόνα 1: «Εθνικό Θέατρο», 1964 - Σκην.: Αλέξης Σολομός

Η ταυτότητα της τραγωδίας I

- ✓ Τίτλος: *Ικέτιδες* (ομότιτλη τραγωδία: *Ικέτιδες* Ευριπίδη)
- ✓ Α' διαγωνιστική κατάταξη
- ✓ Έτος παράστασης αβέβαιο: 466-459 π.Χ.;
- ✓ Πρότυπα-πηγές: επική ποίηση (*Δαναΐδες* ή *Δαναΐς*, α' μισό 6^{ου} αι. π.Χ.), αργεΐτικος μύθος της Ιούς εμπλουτισμένος με μυθολογικά αιγυπτιακά στοιχεία

Η ταυτότητα της τραγωδίας II

- ✓ Τετραλογία: *Ικέτιδες, Αιγύπτιοι, Δαναΐδες, Αμυμώνη*
- ✓ Ενιαίος θεματικός άξονας
- ✓ 1073 στίχοι
- ✓ Δραματικά πρόσωπα: ΔΑΝΑΟΣ – ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΑΡΓΕΙΩΝ
(ΠΕΛΑΣΓΟΣ) – ΚΗΡΥΞ – ΧΟΡΟΣ ΔΑΝΑΪΔΩΝ (629στ.) –
[ΧΟΡΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ ΘΕΡΑΠΙΑΙΝΙΔΩΝ (38 στ.)]

Χρονολόγηση I

- Οι *Ikétiδες* ως η παλαιότερη από τις σωζόμενες τραγωδίες;
- Δείγμα της πρώτης καλλιτεχνικής περιόδου του ποιητή, μιας μεταβατικής μέσης περιόδου ανάμεσα στον αρχικό λυρικό διθύραμβο και το κλασικό δραματικό είδος της τραγωδίας;
- Απώχως της καταστροφής του Άργους από τον σπαρτιατικό στρατό περ. 495-491;
- Κοινή πεποίθηση η πρώιμη χρονολόγηση του έργου μέχρι το α΄μισό του 20ού αιώνα. Βλ. τα επιχειρήματα που υποστήριξαν αυτή την υπόθεση, στην αμέσως επόμενη διαφάνεια.

Χρονολόγηση II

- Πολυμελής μυθικός Χορός
- Κειμενική, σκηνική, επικοινωνιακή και δραματική βαρύτητα Χορού
- Εκτεταμένα λυρικά μέρη
- Έναρξη της τραγωδίας με Πάροδο του Χορού
- «Απλούς μύθος» και περιορισμένη δράση
- Ελάχιστη εξατομίκευση των δραματικών προσώπων
- Περιορισμένος διάλογος μεταξύ των δραματικών προσώπων και υποτονική χρήση του δεύτερου υποκριτή
- Αρχαϊσμοί γλωσσικοί και μετρικοί

Χρονολόγηση III

- **ΟΜΩΣ:** Ανακάλυψη μιας «διδασκαλίας» σε πάπυρο το 1953 → *Δαναΐδες*: α' νίκη Αισχύλου έναντι β' νίκης Σοφοκλή
- **468:** α' νίκη Σοφοκλή (*Τριπτόλεμος*) έναντι Αισχύλου
- **467:** α' νίκη της «Θηβαϊκής τριλογίας» του Αισχύλου
- **458:** α' νίκη *Ορέστειας* Αισχύλου
- *Δαναΐδες* : 466-459;

Χρονολόγηση IV

- **Παράσταση το 463 π.Χ., κατά την αρχοντεία του Αρχεδημίδα («ἐπ' Ἄρ [χεδημίδου]» ή απλώς «ἐπ' ἄρ[χοντος....) ;**
- **Κατάληψη και καταστροφή Μυκηνών από τους Αργείους το 468 π.Χ.**
- **Συνθήκη Αθήνας-Άργους περ. 462-461; (πρβλ. τις ευχές των Ικετίδων για την πόλη του Άργους και την εξωραϊσμένη εικόνα του Αργείου βασιλιά και λαού).**

Χρονολόγηση V

- Όψιμη παράσταση (εν ζωή του Αισχύλου) ενός παλαιότερα γραμμένου έργου; Για ποιους λόγους;
- Δεύτερη μεταθανάτια παράσταση (στην οποία αναφέρεται η «διδασκαλία»);
- Άνιση δραματουργική πορεία του Αισχύλου (πρβλ. τους αρχαϊκούς *Επτά επί Θήβας*);

Η ταυτότητα της τραγωδίας I

- ✓ **Ανάγκη δύο υποκριτών (1. Δαναός + Κήρυξ, 2. Πελασγός)**
- ✓ **Δυσδιάκριτος ο πρωταγωνιστής (πρβλ. *Πέρσαι*)**
- ✓ **Κειμενική, σκηνική, επικοινωνιακή και δραματική επικυριαρχία του Χορού**
- ✓ **Μέλη Χορού; Δεύτερος Χορός θεραπαινίδων;**

Η ταυτότητα της τραγωδίας II

- ✓ **Δραματικός χρόνος:** η στιγμή της άφιξης των Δαναΐδων στο Άργος
- ✓ **Δραματικός χώρος:** ιερός τόπος κοντά στο Άργος
- ✓ **Σκηνικός χώρος:** Αγάλματα θεών, κοινοβωμία, σε ένα υπερυψωμένο επίπεδο (πάγος, στ. 189 - σκοπή, στ. 713) - ορχήστρα: ιερό άλσος
- ✓ **Αφηγηματικός/εξω-σκηνικός χώρος:** Αίγυπτος – Ακτή προσάραξης Αιγυπτίων – Τόπος συνέλευσης στο Άργος

Το μυθικό, προ-δραματικό παρελθόν Ι

- ✓ Ο **Ζεύς** ερωτεύεται την **Ιώ**, ιέρεια του ναού της Ήρας στο Άργος και κόρη του βασιλιά **Ίναχου** (και της Μελίας ή Λευκάνης).
- ✓ Η **Ήρα** μεταμορφώνει την κόρη σε αγελάδα και τη στέλνει να βόσκει στα λιβάδια της Λέρνας κάτω από την άγρυπνη φύλαξη του «πανόπτη» βοϊδοβοσκού, τερατόμορφου Άργου.
- ✓ Ο Ζευς, μην μπορώντας να πλησιάσει την αγαπημένη του, βάζει τον Ερμή να σκοτώσει τον άγριο φύλακα και ο ίδιος, παίρνοντας μορφή τάυρου, σμίγει με την Ιώ.
- ✓ Μανιασμένη η Ήρα στέλνει τον **Οίστρο**, που το κέντρισμά του προκαλεί παράκρουση φρενών στο δυστυχημένο πλάσμα.

Το μυθικό, προ-δραματικό παρελθόν II

- Οιστροκεντρισμένη η Ιώ ξεχύνεται σε μια ξέφρενη πορεία ανά τον κόσμο. Ύστερα από πολλές περιπέτειες ο Ζεύς την αγγίζει με το χέρι του και το άγγιγμά του της ξαναδίνει την ανθρώπινη μορφή της και την κάνει να συλλάβει και να γεννήσει τον Έπαφο στην Αίγυπτο.
- Ο Έπαφος αποκτά δυο γιους, τον Δαναό και τον Αίγυπτο. Ο Δαναός αποκτά 50 κόρες κι ο Αίγυπτος 50 γιους (5^η γενιά μετά τον Έπαφο σύμφωνα με τον Προμηθέα Δεσμώτη, στ 853 κ.εξ.) Οι γιοι του Αιγύπτου ζητούν σε γάμο τις θυγατέρες του Δαναού, οι οποίες, όμως, αρνούνται. Ο Δαναός φεύγει με τις θυγατέρες του με πλήρη το Άργος για να ζητήσουν άσυλο στη χώρα της προγόνου τους.

**Φυγή φύλων από την
πόλη Θήβαι της
Αιγύπτου**

**(Ηρόδοτος, Θουκ.,
Στράβων, Διόδ. Σικελ.,
Πλάτων, Ισοκρ. κ.ά.)**

**Εβραίοι - Μωϋσής
(Ιουδαία) (14^{ος} αι. π.Χ.)**

**Δαναοί – Δαναός
(Άργος)**

**Φοίνικες – Αγήνωρ
(Φοινίκη → Βοιωτία)**

**Αχαιοί, Αργείοι, Δαναοί,
Πελασγοί, Έλληνες
(παίρνουν μέρος στον
Τρωικό Πόλεμο)**

**Καδμείοι-Θηβαίοι
(δεν παίρνουν μέρος στον
Τρωικό Πόλεμο)**

Τα υπόλοιπα έργα της τετραλογίας I

- **Αιγύπτιοι:** Μάχη με τους Αιγυπτίους, θάνατος του «ξενοδόκου» Πελασγού, ειρήνευση και διαπραγματεύσεις, ο Δαναός στην εξουσία, (δήθεν συναινετικός) γάμος Δαναΐδων-Αιγυπτίων, δολοφονία των Αιγυπτίων, πλην του Λυγκέα (που διασώζει η Υπερμ(ν)ήστρα), την πρώτη νύχτα του γάμου. Το ζευγάρι αυτό είναι οι πρόγονοι του βασιλικού ζεύγους του Άργους. Από αυτή τη γενιά θα γεννηθεί ο Ηρακλής (13^η γενιά μετά την Ιώ, σύμφωνα με τον *Προμηθέα Δεσμώτη*, στ. 773-774. [Ταυτότητα Χορού; Συμμετοχή Δαναού;])

Τα υπόλοιπα έργα της τετραλογίας II

- **Δαναΐδες:** Καταδίκη της Υπερμήστρας από τον Δαναό και τις άλλες Δαναΐδες - Υπεράσπισή της από την Αφροδίτη - Εξαγνισμός από την ανδροκτονία και γάμος των Δαναΐδων, μετά από αγώνα δρόμου νέων μνηστήρων - Τελική συμφιλίωση των αντίμαχων στοιχείων και αποκατάσταση της τάξης (πρβλ. *Ευμενίδες*) [Δολοφονία Δαναού και Δαναΐδων από τον Λυγκέα ή συμφιλίωση Δαναού-Λυγκέα και παραχώρηση της εξουσίας στον Λυγκέα;]

Τα υπόλοιπα έργα της τετραλογίας III

- *Αμυμώνη* (σατυρικό δράμα): Μια Δαναΐδα, που παρενοχλείται από Σάτυρο ή Σατύρους, διασώζεται από τον Ποσειδώνα και ενώνεται μαζί του, κοντά σε πηγή που παίρνει το όνομά της.

ΠΑΡΟΔΟΣ: στ. 1-175 Χορός Δαναΐδων I

Α΄(ΑΝΑΠΑΙΣΤΙΚΟ) ΜΕΡΟΣ (στ. 1-40)

- (Αυτο) παρουσίαση του Χορού και έκθεση της κατάστασης: φυγή από την Αίγυπτο και αναζήτηση ασύλου στο Άργος, κοιτίδα της γενιάς των Δαναΐδων (στ. 16-18), από όπου οι ικέτιδες (στ. 21-22) ελπίζουν να εκδιωχθούν οι Αιγύπτιοι διεκδικητές τους.

ΠΑΡΟΔΟΣ: στ. 1-175 Χορός Δαναΐδων II

Α΄ (ΑΝΑΠΑΙΣΤΙΚΟ) ΜΕΡΟΣ (στ. 1-40)

- Τα αίτια της φυγής: αυτόβουλη διαφυγή (*αὐτογενεῖ φυξανορία*, στ. 9) από τον *ἀσεβῆ γάμον* (στ. 10) με τους γιους του Αιγύπτου (*«ἀρσενοπληθῆ ἔσμον ὑβριστήν»* στ. 29-30), με παρότρυνση του «πατρός» και «βούλαρχου» και «στασίαρχου» Δαναού (στ. 11-12)
- Αβέβαια τα κίνητρα της φυγής: προσωπικά-ερωτικά; αξιακά-ηθικά; πολιτικά-οικονομικά; (πρβλ. *«σφετεριζόμενοι πατραδέλφειαν»* (στ. 39))

αὐτογενεῖ φυξανορία, στ. 9

- ▶ Έμφυτη αποφυγή γενικώς του γάμου και των ανδρών;
- ▶ Αυτόβουλη αποφυγή του συγκεκριμένου αθέλητου γάμου;
- ▶ Αποφυγή του γάμου με τους συγκεκριμένους όμαιμους, συγγενείς άνδρες;

ΠΑΡΟΔΟΣ: στ. 1-175 Χορός Δαναΐδων

Β' ΧΟΡΙΚΟΛΥΡΙΚΟ ΜΕΡΟΣ: ΟΚΤΩ ΣΤΡΟΦΙΚΑ ΖΕΥΓΗ (στ. 41-175)

Α' στροφικό ζεύγος: Αναδρομή στο παρελθόν (γέννηση Έπαφου από την «πρόγονο», «μητέρα» Ιώ) για να «τεκμηριωθεί» η κοινή καταγωγή Αργείων-Δαναΐδων – Ακροατήριο εσωτερικό ή εξωτερικό; (πρβλ. στ. 53 κ.εξ.)

Β' στροφικό ζεύγος: Συσχέτιση του θρήνου των Ικετίδων με τον (αρχετυπικό) θρήνο της Αθηναίας πριγκίπισσας Πρόκνης

Γ' στροφικό ζεύγος: Θρήνος και οδυρμός, αμφιβολία για την τύχη τους στην εξορία και για την τιμωρία της «ύβρεως»

Δ' και Ε' στροφικό ζεύγος-κεντρικό τμήμα σύνθεσης: Εγκώμιο της παντοδυναμίας του Δία – Επίκληση του Δία να αποκρούσει την ανθρώπινη «ύβριν» και «άτην» (πρβλ. *Αγαμέμνων*, ύμνος στον Δία)

ΠΑΡΟΔΟΣ: στ. 1-175 Χορός Δαναΐδων

Β΄ ΧΟΡΙΚΟΛΥΡΙΚΟ ΜΕΡΟΣ: ΟΚΤΩ ΣΤΡΟΦΙΚΑ ΖΕΥΓΗ (στ. 41-175)

Στ΄ στροφικό ζεύγος: Παράφορη (γλωσσική, παραγλωσσική και κινησιακή) κλιμάκωση του θρήνου

«καρβάνα αὐδᾶν» (στ. 129): διαφορετική παραγλωσσική υποστήριξη ή συμβατική αναφορά;

Ζ΄ στροφικό ζεύγος: Επίκληση στον Δία να χαρίσει ευτυχισμένο τέλος και επίκληση στην Ἄρτεμη για τη σωτηρία των παρθένων Ικετίδων (πρβλ. *Ἰππόλυτος* Ευριπίδη)

Η΄ στροφικό ζεύγος: Απειλή του ικετήριου «μελανθοῦς ἡλιοκτύπου γένους» (στ. 154-155) με αυτοκτονία (στ. 159-160· πρβλ. αργότερα, στ. 455-469): Δέσμευση θεών και ανθρώπων - Αναφορά στην καταστροφική κυριαρχία της θεϊκής ζήλιας της Ἥρας απέναντι στην Ιώ

Εικόνα 2: Αισχύλου *Ικέτιδες* , Εθνικό Θέατρο 1977. Σκηνοθεσία: Σπ. Ευαγγελάτος

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 Ι

Χορός – Δαναός - Πελασγός

Α΄ ΜΕΡΟΣ: Δαναός – Χορός (στ. 176-233)

- Είσοδος (;) και αυτοπαρουσίαση του «πιστού γέροντος», «πατρός», «ναυκλήρου» Δαναού (στ. 176-179)
- Κατόπτευση του (εξω-σκηνικού) χώρου από τον Δαναό και αναγγελία προσέλευσης στρατιωτικού «όχλου», «ίππων» και «οχημάτων» (στ. 180-189)
- Προτροπή στις Ικέτιδες για αναζήτηση ασύλου στον «βωμό» των θεών (στ. 190), σε κάποιο βραχώδες ύψωμα («πάγος», στ. 189)

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 II

Χορός – Δαναός - Πελασγός

Α΄ ΜΕΡΟΣ: Δαναός – Χορός (στ. 176-233)

- Πατρικές και «σκηνοθετικές» συμβουλές του Δαναού για «ευπρέπεια» λόγου και συμπεριφοράς από μέρους των «ξένων φυγάδων» και «επήλυδων» (στ. 190-203)
- Έμμεσες σκηνικές οδηγίες («πάγος», «βωμός», «λευκοστεφεῖς ἰκτηρίας διὰ χερῶν εὐωνύμων», «σεμνῶς»)

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 ΙΙΙ

Χορός – Δαναός - Πελασγός

Α΄ ΜΕΡΟΣ: Δαναός – Χορός (στ. 176-233)

- Ικεσία του Χορού σε επιμέρους θεούς (ισάριθμους με επί σκηνης βωμούς-αγάλματα): Δία, Ήλιο, Απόλλωνα, Ποσειδώνα, Ερμή (στ. 208-221)
- Νέα νοθεσία του Δαναού για ικεσία στην κοινοβωμία – Καταγγελία της αυθαιρεσίας των Αιγυπτίων
- Εκτεταμένη αγγελία εισόδου του Βασιλιά, αλλά επιβραδυμένη η εμφάνισή του: δημιουργία αγωνίας και προετοιμασία ενός επιτηδευμένου πλαισίου υποδοχής του

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 ΙΙΙ

Χορός – Δαναός - Πελασγός

Β΄ ΜΕΡΟΣ: Δαναός – Χορός – Πελασγός (στ. 234-523)

- Η είσοδος και σκηνική παρουσία του Πελασγού (άρματα; πομπή συνοδών;)
- Άρμα: εικόνα δύναμης και μεγαλείου, που πρόκειται σε λίγο να ανατραπεί – αντιπαράθεση φαινομένου και πραγματικότητας (πρβλ. *Πέρσαι, Αγαμέμνων*)
- Έμφαση στην εξωτερική εμφάνιση και «ξενικότητα» των Ικετίδων («ὄμιλος ἀνελληνόστολος», «πέπλοισι κάμπυκώμασιν βαρβάροισιν», στ. 234-237)

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 IV

Χορός – Δαναός - Πελασγός

Β΄ ΜΕΡΟΣ: Δαναός – Χορός – Βασιλιάς (στ. 234-523)

- **Η αυτο-παρουσίαση του Βασιλιά (στ. 249-270): έμφαση στην «αυτοχθονία» της καταγωγής του (στ. 250), στην «πελασγική» κυριαρχία στον ελληνικό χώρο και στη λυτρωτική για το Άργος συμβολή του θρυλικού βασιλιά, «ιατρομάντεως» γιου του Απόλλωνα, Άπιδος**

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 V

Χορός – Δαναός - Πελασγός

- Τριμερής άρθρωση της σύγκρουσης Πελασγού – Δαναΐδων:
1. Δύσπιστη διερεύνηση της αργειακής καταγωγής των Ικετίδων από μέρος του Βασιλιά, τεκμηρίωση της «κοινής καταγωγής» και έκθεση της κατάστασης από μέρος τους (στ. 272-343)
 2. «Τραγικό δίλημμα» : Επιρρηματική σκηνή με εναλλαγή λυρικών μερών σε δοχμίους (X - - U -) και απαγγελόμενου λόγου σε ιαμβικό τρίμετρο (X - U - X - U -X - U -) (στ. 344-417) + αυτοδύναμο άσμα σε δύο στροφικά ζεύγη (στ. 418-437)
 3. Τελική συμφωνία, μετά και από την απειλή αυτοκτονίας των Δαναΐδων – Οδηγίες προς τον Δαναό και τις Ικέτιδες (στ. 438-523)

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 VI

Χορός – Δαναός - Πελασγός

«Τραγικό ηθικό δίλημμα», «διπλή δέσμευση» Πελασγού: Παροχή ασύλου στις «γυναίκες» Ικέτιδες με κίνδυνο καταστροφικού πολέμου με τους Αιγυπτίους ή άρνηση παροχής ασύλου με κίνδυνο μίανσης της πόλης;

«Τραγικό δίλημμα»: συνειδησιακή μάχη σε μια ηθικά κρίσιμη κατάσταση μπροστά στην ανάγκη επιλογής μεταξύ αλληλοσυγκρουόμενων καθηκόντων, τη σύγκρουση των οποίων δεν έχει προκαλέσει ο ίδιος ο φορέας του διλήμματος

Σύγκρουση πατρογονικού-θεικού-ηθικού και αστικού-κοσμικού-έννομου δικαίου, αλλά και σύγκρουση εθνικού-αργειακού-ελληνικού και διεθνούς-αιγυπτιακού-ξένου δικαίου

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 VII

Χορός – Δαναός - Πελασγός

Β΄ ΜΕΡΟΣ: Δαναός – Χορός – Βασιλιάς (στ. 234-523)

Παρεπόμενα συναισθήματα: αμηχανία, φόβος, αδυναμία κρίσης, βαθιά περίσκεψη, οδύνη τελικής απόφασης (στ. 379-280, 397, 407-411, 438-442)

Ανάγκη παρέμβασης ώστε το ένα από συγκρουόμενα καθήκοντα να καταστεί μη δεσμευτικό και να λυθεί η σύγκρουση, με αφετηρία κατ' αρχήν τον σεβασμό της αξίας της ανθρώπινης ζωής (στ. 468-478) – Ζήτημα αξιολογικό και ιδεολογικό η στάθμιση των προτεραιοτήτων

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 VIII

Χορός – Δαναός - Πελασγός

- (Αναχρονιστική) Προβολή της δημοκρατικής λήψης αποφάσεων από τον λαό του Άργους
- Πελασγός: πρότυπο δημοκρατικού ηγέτη (στ. 366-375, 398-399, 481-485, 523), που στηρίζει την εξουσία του καταρχήν στην «πειθώ» και την κοινή βούληση.
- Άργος-Αίγυπτος: Αντίθεση δύο διαφορετικών αρχών διακυβέρνησης

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 ΙΧ

Χορός – Δαναός - Πελασγός

- Ο περιθωριακός (;) ρόλος του σιωπηλού Δαναού, που αποστέλλεται ως ικέτης στους βωμούς του Άργους, για να προετοιμάσει τους πολίτες για την πρόταση παροχής ασύλου, που θα καταθέσει ο Βασιλιάς (στ. 480-489)
- Αίτημα του Δαναού να έχει «έγχώριους όπιάονας» στην πορεία του στο Άργος – Συμφωνία Βασιλιά και έξοδος Δαναού (στ. 503)

Α΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 176-523 Χ

Χορός – Δαναός - Πελασγός

- Ο Βασιλιάς υποκαθιστά «σκηνοθετικά» τον Δαναό: «Οδηγίες» του Βασιλιά για «κατάβαση» του Χορού από την κοινοβωμία της «σκηνής» στο ιερό άλσος που αναπαριστά ενδεχομένως η ορχήστρα (στ. 508 κ.εξ.)
- Έξοδος του Βασιλιά (από την ίδια με τον Δαναό *πάροδο*) για να προλειάνει και ο ίδιος το έδαφος και να «διδάξει» (στ. 519) τον Δαναό τι πρέπει να πει.

Εικόνα 3: Απουλικός κρατήρας (350-340 π.Χ.) του Ζωγράφου της Κοπεγχάγης. Στο κάτω μέρος της σύνθεσης δύο από τις κόρες του Δαναού είναι καθισμένες σε βωμό. Η μία κρατά στο χέρι ένα κλαδί. Αριστερά βρίσκεται ο Δαναός και δεξιά ο κήρυκας του Αιγύπτου. Επάνω: Απόλλωνας (με λύρα), Αθηνά με ασπίδα, Ερμής με κηρύκειο.

Α΄ ΣΤΑΣΙΜΟ: στ. 524-599

Πέντε στροφικά ζεύγη - Χρονική «κάλυψη» της μετάβασης του Βασιλιά Πελασγού & του Δαναού στο Άργος και της επιστροφής του Δαναού από εκεί

Στροφικό ζεύγος 1: Εγκώμιο του Δία και επίκλησή του ως προπάτορας για σωτηρία από την «ὑβριν ἀνδρῶν»

Στροφικά ζεύγη 2-4: Ιστορία και περιπλάνηση της Ιούς (Φρυγία, Μυσία, Κιλικία, Λυδία, Αίγυπτος)

Στροφικό ζεύγος 5: Εγκώμιο του παντοδύναμου «πατρός», «φυτουργοῦ», «ἄνακτος» «παλαιοφρόνου μεγάλου τέκτονος γένους», Δία (πρβλ. *Προμηθεύς Δεσμώτης*)

Β΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ : στ. 600-624

Δαναός - Χορός

- Επιστροφή του Δαναού από το Άργος
- Χαρούμενη αναγγελία της ομόφωνης απόφασης («οὐ διχορρόπως», στ. 605 - «πανδημία», στ. 607) της συνέλευσης των Αργείων για παροχή ασυλίας στις «μετοίκους», «ἀστόξενες» Ικέτιδες, ώστε να αποφευχθεί το «διπλό μίασμα», «ξενικὸν δ' ἀστικὸν θ' ἅμα» (στ. 618)
- Εξαιρετικά σύντομη, πληροφοριακή σκηνική ακολουθία, μεταξύ δύο εκτενών χορικών (πρβλ. το Γ΄ επεισόδιο στους *Επτά επί Θήβας*)

Β΄ ΣΤΑΣΙΜΟ: στ. 625-709

➤ Τέσσερα στροφικά ζεύγη [Ο Δαναός σκηνικά παρών;]

Ευχαριστήριοις ύμνος προς την πόλη του Άργους: ευχές για εσωτερική και εξωτερική ειρήνη και ευημερία

Αναφορά στην Αφροδίτη, τον Άρη, τον Δία, τον Απόλλωνα, την Άρτεμη, και επαναληπτικές ευχές για προστασία της πόλης από τον Άρη

Υπενθύμιση των εντολών της Δίκης: αναίμακτος συμβιβασμός με τους «ξένους», τιμές στους θεούς και σεβασμός στους γονείς

Γ΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 710-775 Ι

Δαναός - Χορός

- **Τριμερής άρθρωση (πρβλ. την τριμερή άρθρωση της λεκτικής σύγκρουσης Βασιλιά - Δαναΐδων στο Α΄ Επεισόδιο)**
- 1. Ρήση Δαναού – Αναγγελία της προσέλευσης των «λευκοντυμένων μελαψών» Αιγυπτίων (στ. 710-733)**
 - 2. Ταραγμένος διάλογος Δαναού-Δαναΐδων – Έντονη αίσθηση της επαπειλούμενης άφιξης (στ. 734-763)**
 - 3. Ρήση Δαναού – Αναχώρηση για βοήθεια (στ. 764-775)**

Γ΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 710-775 II

Δαναός - Χορός

- **Κατόπτευση του εξω-σκηνικού χώρου από τον Δαναό («σκοπή») και αναγγελία προσέλευσης του αιγυπτιακού στόλου (αντανακλώμενη σκηνή με το Α΄ Επεισόδιο)**
- **Σημεία εμφάνισης των Αιγυπτίων (στ. 719-720, 745)**
- **Έξοδος Δαναού για την αναζήτηση βοήθειας**
- **Αιωρούμενη αβεβαιότητα για τη χρονική στιγμή της απόβασης των Αιγυπτίων – Αίσθηση επιβράδυνσης: χαλάρωση της έντασης**

Γ΄ ΣΤΑΣΙΜΟ: στ. 776-824

Τρία στροφικά ζεύγη

- Α΄ και Β΄ στροφικό ζεύγος: Πόθος για θάνατο και αποφυγή του ανίερου, «άπευκταίου», «βίαιου» γάμου
- Γ΄ στροφικό ζεύγος: Εναγώνια επίκληση στον Δία να προστατέψει τις Ικέτιδες από την «ῥβριν» και τη «βία» των Αιγυπτίων

Εικόνα 4: *Ικέτιδες*, «ΔΕΣΜΟΙ», 1994. Σκηνοθεσία: Σταύρου Ντουφεξή

Δ΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 825-1017 Ι

- Α΄ Μέρος (στ. 825-910)
- Είσοδος Αιγυπτίου Κήρυκα και συνοδών του και βίαιη προσπάθεια απόσπασης των τρομοκρατημένων Ικετίδων από την κοινοβωμία (αντανακλώμενη σκηνή με το σατυρικό δράμα *Αμυμώνη*;))
- Β΄ Μέρος (στ. 911-1017)
- Είσοδος Βασιλιά Πελασγού και αποπομπή του Κήρυκα και των «ξένων», «καρβάνων» με βάση την «έλευθερόστομη» απόφαση του λαού - Σύγκρουση αστικού και ηθικού δικαίου, εθνικού και διεθνούς δικαίου
- Έξοδος Κήρυκα (→ Δαναός) και συνοδών: απειλή πολέμου (στ. 911-952)

Δ΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 825-1017 II

➤ Β΄ Μέρος (στ. 911-1017)

Πρόσκληση των Ικετίδων από τον Βασιλιά να καταλύσουν (σε συγκατοίκηση ή ιδιοκατοίκηση, κατά βούληση) στην πόλη του Άργους (στ. 953-965)

Εισαγωγή στη δράση ενός δεύτερου Χορού, των Θεραπαινίδων, στις οποίες απευθύνονται οι Ικέτιδες (στ. 954κε.)

Δ΄ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ: στ. 825-1017 III

➤ Β΄ Μέρος (στ. 911-1017)

Έξοδος Βασιλιά, μετά από παρότρυνση των Δαναΐδων, για να καλέσει τον «εὐθαρσῆ», «πρόνοον» και «βούλαρχον» Δαναό (στ. 966-979)

Είσοδος Δαναού (980κε.) και διεξοδικές συμβουλές προς τις νεαρές παρθένες για ευπρέπεια (πρβλ. Α΄ Επεισόδιο) – Αναφορά στην Αφροδίτη και τη δύναμή της

ΕΞΟΔΟΣ: στ. 1018-1073 I

- Ο Χορός καλεί σε εξύμνηση των πολιούχων θεών του Άργους, αλλά επικαλείται αποκλειστικά την **Άρτεμη** και τη σωτήρια προστασία της από τον ζυγό της Αφροδίτης (στ. 1018-1034)
- Ο Χορός των Θεραπεινίδων αντιπροτάσσει την εξύμνηση της περιφρονημένης (παντοδύναμης μαζί με την Ήρα) **Αφροδίτης** και των βοηθών της (Πόθος, Πειθώ, Αρμονία), προμαντεύει για τις φυγάδες «κακά τ' ἄλγη πολέμους αίματόεντας» και υποδεικνύει υποταγή στο θέλημα του Δία, που είναι ο γάμος των γυναικών (στ. 1035-1052)

ΕΞΟΔΟΣ: στ. 1018-1073 II

- **Εναλλάξ τραγούδι των δύο Χορών: οι Δαναΐδες εμμένουν στην άρνησή τους – οι Θεράπαινες συνιστούν μετριοπάθεια (στ. 1060, 1062)**
- **«Ανοιχτό τέλος»: μετάβαση στο δεύτερο μέρος της τριλογίας**

Εικόνα 5: Αισχύλου *Ικέτιδες* , Εθνικό Θέατρο 1977. Σκηνοθεσία: Σπ. Ευαγγελάτος

Ζητήματα δραματικής σύνθεσης και δομής I

- Ιδιαίτερα εκτεταμένο το εκθετικό-εισαγωγικό τμήμα μέχρι την αγωνιστική σύγκρουση Χορού και Πελασγού
- Περιορισμένος αριθμός δραματικών προσώπων
- Εκτεταμένη συμμετοχή του Χορού: ο πραγματικός πρωταγωνιστής
- Δράση όχι ανακαλούμενη αφηγηματικά, αλλά σε μεγάλο βαθμό παριστάμενη άμεσα, με έντονη κίνηση

Ζητήματα δραματικής σύνθεσης και δομής II

- Ο ρόλος του Δαναού: σύμβουλος, εκπρόσωπος, καθοδηγητής, «διδάσκαλος», τον οποίο διαδέχεται για ένα διάστημα ο Βασιλιάς του Άργους, Πελασγός (Α΄ Έπεισόδιο)
- Λειτουργία της «επιβράδυνσης» μεταξύ αναγγελίας εισόδου και εισόδου (καθυστερημένη άφιξη Αργείων και Αιγυπτίων μετά την πρώτη αναγγελία τους): αυξημένη συναισθηματική ένταση και προσδοκία, δυνατότητα ανατροπών
- Ανοιχτό τέλος: οικοδόμηση της σύγκρουσης που θα αναπτυχθεί στην υπόλοιπη τριλογία

Ζητήματα σκηνικής παρουσίασης I

- Απουσία ενός παγιωμένου σκηνικού οικοδομήματος ή/και απουσία οργανικής ενσωμάτωσής του στην επί σκηνής δράση
- Μετακινούμενα σκηνικά αντικείμενα (βωμοί, αγάλματα)
- Υπερυψωμένος τόπος δράσης («πάγος», «σκοπή»): πρβλ. *Πέρσες* («όχθος»)
- S. Melchinger, N. Hammond: Ογκώδης φυσικός βράχος στην ανατολική πάροδο με επικλινή επιφάνεια, που κατέληγε σχεδόν στο μέσον του νότιου τμήματος της ορχήστρας (πρβλ. *Προμηθεύς, Φιλοκτήτης, Κύκλωψ, Οιδίπους επί Κολωνώ*) – Υπάρχοντα ίχνη κατεργασμένου βράχου = αρχικός βράχος 2-3 μ.; (πρβλ. *Άρειος Πάγος*)

Ζητήματα σκηνικής παρουσίασης II

- «Κοινοβωμία», «πάγος», «σκοπή», «βωμός», «άλσος»: σκηνογραφικές ενδείξεις
- Αποκλειστική χρήση των πλάγιων προσβάσεων (*παρόδων ή εισόδων*)
- Τα διαπερατά όρια σκηνής-ορχήστρας (κοινοβωμία – ιερό άλσος)
- Η λειτουργία του εξω-σκηνικού χώρου: κλιμάκωση της απειλής
- Χρήση άρματος και πομπής για την άφιξη του Πελασγού; Δραματική και συμβολική λειτουργία (πρβλ. Άτοσσα στους Πέρσες, *Αγαμέμνων στον Αγαμέμνονα*)

Ζητήματα σκηνικής παρουσίασης III

- Ο αριθμός των μελών του Χορού
- Ο Χορός των Θεραπεινίδων και η σκηνική παρουσία του
- Ο αριθμός των Αιγυπτίων
- «Σκηνή πλήθους» η βίαιη επιδρομή των Αιγυπτίων (Δαναΐδες, Χορός Θεραπεινίδων, Αιγύπτιοι, συνοδοί του Πελασγού)
- Η σπουδαιότητα της όρχησης του Χορού (πρβλ. *Επτά επί Θήβας*)

Ζητήματα σκηνικής παρουσίασης IV

- Η «όψις» των διαφορετικών δραματικών ομάδων: έντονος εξωτισμός
- «Αντανακλώμενες σκηνές»:
 - ✓ Αναγγελία προσέλευσης Αργείων και Αιγυπτίων από τον Δαναό στη «σκοπή»
 - ✓ Συμβουλές Δαναού στις κόρες του στο Α΄ και Δ΄ Έπεισόδιο
 - ✓ Αποστολές Δαναού στο Άργος, για αναζήτηση ασύλου και βοήθειας (Α΄ και Γ΄ Έπεισόδιο)
- Η σκηνική διάταξη του Χορού και των Θεραπεινίδων στην Έξοδο

Ζητήματα ερμηνευτικά-σημασιολογικά I

- Τα κίνητρα και τα αίτια της φυγής των Δαναΐδων:
 - ✓ έμφυτος μισανδρισμός και ανδροπρέπεια (πρβλ. Αμαζόνες);
 - ✓ έμφυτη, εφηβική, παρθενική συστολή και αποστροφή για τον γάμο;
 - ✓ αυτόβουλη αποφυγή της συγκεκριμένης «βίαιης» μνηστείας (λόγω προσωπικής εχθρότητας και δυσφορίας);
 - ✓ αυτόβουλη αποφυγή της συγκεκριμένης «αιμομικτικής» (και επιβαλλόμενης από τον αιγυπτιακό νόμο) μνηστείας;
 - ✓ πολιτικοί-οικονομικοί λόγοι;

Ζητήματα ερμηνευτικά-σημασιολογικά II

Σύγκρουση μεταξύ:

- **εξωγαμικού και ενδογαμικού οικογενειακού δικαίου**
- **πατρογονικού-ηθικού και κοσμικού-αστικού δικαίου**
- **εθνικού και διεθνούς δικαίου**
- **ηθικού χρέους και πολιτικής σκοπιμότητας**
- **αυταρχικής και δημοκρατικής άσκησης εξουσίας**
- **ανδρικής κυριαρχίας και γυναικείας αυτοδιάθεσης**
- **ερωτικής ορμής και ερωτικής άρνησης**
- **γαμήλιας συμβίωσης και προσωπικής ανεξαρτησίας**

Ζητήματα ερμηνευτικά-σημασιολογικά III

- Οι αναφορές στην Ιώ: η διαχρονικότητα του προβλήματος της γυναικείας αυτοδιάθεσης, την οποία κατακτούν εδώ οι Ικέτιδες, αλλά η οποία εξαρτάται (και) από την ανδρική βούληση
- Ο ρόλος του πατέρα και πολιτικού κηδεμόνα

Ζητήματα ερμηνευτικά-σημασιολογικά IV

Θέματα:

- Οι νόμοι της φιλοξενίας και της συγγένειας
- Η ευσέβεια προς τους θεούς
- Η θεική δικαιοσύνη
- Έρωτας και γάμος
- Σχέσεις γονέων-παιδιών, πατέρα-κόρης
- Θέματα ικεσίας και ασύλου
- Η υποδοχή των ομογενών και μεταναστών
- Τα ατομικά δικαιώματα
- Η σημασία, τα μέσα και τα όρια των κοινωνικών διεκδικήσεων
- Θέματα τρόπου άσκησης της εξουσίας
- Θέματα ανθρωπολογικής-πολιτικής ταυτότητας και διάκρισης Ελλήνων-«βαρβάρων»

Ζητήματα ερμηνευτικά-σημασιολογικά V

Αιγύπτιοι – Αργείοι:

- **ΔΙΑΦΟΡΕΣ:** φυσιολογία των φυλών, εν γένει εμφάνιση των ικετών («οὐχ ὁμόστολος φύσις μορφῆς», στ. 496-8, «ἀνελληνόστολος», στ. 234)
- **ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ:** ίδιο ηθικό, κοινωνικό και θρησκευτικό αξιακό σύστημα – Πολιτισμική συγγένεια

Ζητήματα ερμηνευτικά-σημασιολογικά VI

- **Συσχετίσεις με την ιστορική πραγματικότητα:**
 - ✓ **Σχέσεις Αθήνας-Άργους: Συνθήκη Αθήνας-Άργους περ. 462-461; (πρβλ. τις ευχές των Ικετίδων για την πόλη του Άργους και την εξωραϊσμένη εικόνα του Αργείου βασιλιά και λαού)**
 - ✓ **Σχέσεις Αθήνας-Αιγύπτου-Περσίας (525-404 π.Χ.: υπό περσική κατοχή η Αίγυπτος)**

Ζητήματα ερμηνευτικά-σημασιολογικά VII

- **Συσχετίσεις με την πολιτική πραγματικότητα:**
- ✓ **Εσωτερικές αντιθέσεις στην Αθήνα (βλ. περιορισμό των δικαιοδοσιών Αρείου του Πάγου, εξοστρακισμό του Θεμιστοκλή το 471 π.Χ. και καταφυγή του στο Άργος)**
- ✓ **Ανάπτυξη των προοδευτικών δημοκρατικών και πολιτιστικών θεσμών της Αθήνας**
- ✓ **Υποδοχή μετοίκων, ἐπήλυδων (ξένων) και ἀστόξενων (ομογενών) - Λήψη οικοδομικών μέτρων**
- ✓ **Ο θεσμός της «επικλήρου» και η αμφισβήτησή του**

Ζητήματα ερμηνευτικά-σημασιολογικά VIII

- **Επίκληρος:** η κόρη μιας οικογένειας χωρίς άρρενες απογόνους, που είναι ο φορέας του «κλήρου», της πατρικής περιουσίας, οποία περιέρχεται, μέσω γάμου, στον πλησιέστερο από τους εκ πλάγιου άρρενες συγγενείς
- **Νόμος του Σόλωνα (639-559 π.Χ.)** ως παραχώρηση προς την τάξη των αριστοκρατών και στηριγμένος στην ενδογαμία, με σκοπό η περιουσία να κρατηθεί μέσα στο γένος
- **Εποχή Αισχύλου:** αντίδραση δημοκρατικού κόμματος, γιατί ο θεσμός εμπόδιζε την ανάπτυξη της εμπορικής τάξης και ευνοούσε την αιμομιξία
- **Θεσμός επικλήρου:** ίσχυε και στην Ελλάδα και στην Αίγυπτο

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση**» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών,
Αικατερίνη (Καίτη) Διαμαντάκου 2015.

«Το θέατρο της Αρχαιότητας Α΄: Αισχύλος. **Ικέτιδες: Ο χορός στο προσκήνιο**». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:

<http://opencourses.uoa.gr/courses/THEATRE102>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (1/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 1: *Ικέτιδες*, «Εθνικό Θέατρο», σκηνοθεσία: Αλέξης Σολομός, 1964. Στο *60 Χρόνια Εθνικό Θέατρο 1932-1992* (καλλιτεχνική επιμέλεια Χρ. Καραχρήστος, εισαγωγικό σημείωμα: Αλ. Σολομός), Κέδρος, Αθήνα, 1992, σελ.130.

Εικόνα 2: Αισχύλου *Ικέτιδες*, «Εθνικό Θέατρο», σκηνοθεσία: Σπύρος Ευαγγελάτος, 1977. Στο Σ. Γώγος, Κ. Γεωργουσόπουλος, Ομάδα Θεατρολόγων, *Επίδαυρος. Το αρχαίο θέατρο, οι παραστάσεις*, Αθήνα, 2002, σελ. 311.

Εικόνα 3: Απουλικός κρατήρας (350-340 π.Χ.) του Ζωγράφου της Κοπεγχάγης. Στο κάτω μέρος της σύνθεσης δύο από τις κόρες του Δαναού είναι καθισμένες σε βωμό. Η μία κρατά στο χέρι ένα κλαδί. Αριστερά βρίσκεται ο Δαναός και δεξιά ο κήρυκας του Αιγύπτου. Επάνω: Απόλλωνας (με λύρα), Αθηνά με ασπίδα, Ερμής με κηρύκειο.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (2/2)

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 4: Αισχύλου, *Ικέτιδες*, «ΔΕΣΜΟΙ», σκηνοθεσία: Σταύρος Ντουφεξής, 1994. Από την επίσημη ιστοσελίδα της Πνευματικής και Καλλιτεχνικής Εταιρείας ΔΕΣΜΟΙ, http://www.ancientgreekdrama.gr/files/photogallery/gallery_011g.jpg

Εικόνα 5: Αισχύλου *Ικέτιδες*, Εθνικό Θέατρο 1977, σκηνοθεσία: Σπ. Ευαγγελάτος. Αρχείο του Εθνικού Θεάτρου – Οπτικοακουστικό υλικό, © Εθνικό Θέατρο 2008-2011, <http://www.nt-archive.gr/viewfiles1.aspx?playID=838&photoID=896>